

นวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

Innovation in the development of management of local community enterprises for shrimp products in the lower central region provinces

วรพงศ์ แสงผัด*, เพ็ญศรี นิรินัง, วรเดช จันทรร และวิพัฒน์ หมั่นการ
Worophonong Sangpud*, Pensri Chirinang, Voradej Chandarasorn
and Wipat mankarn

Received: 25 September 2024, Revised: 24 December 2025, Accepted: 26 December 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง” เกิดขึ้นจากการพบว่าความสามารถในการผลิตกุ้งของประเทศไทย มีอัตราการน้อยลง และสาเหตุหลักเกิดจากปัญหาของโรคระบาดในกุ้ง สวนทางกับปริมาณความต้องการของผู้บริโภค ทำให้งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง และระบุปัญหาของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างนำมาสู่การเสนอนวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 32 คน จากกลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งที่เป็นสมาชิก และไม่ได้เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง รวมถึงผู้บริโภค และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ให้ความสำคัญเรื่องของน้ำที่จะเข้าสู่บ่อเลี้ยง จากศึกษาทำให้ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มและสร้างเป็นรูปแบบนวัตกรรมด้านกระบวนการ ในชื่อนวัตกรรมด้านกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์กุ้งในบ่อเลี้ยง ภายใต้กระบวนการสร้างคุณภาพน้ำบ่อเลี้ยงกุ้ง กระบวนการป้องกันพาหะเข้าสู่บ่อเลี้ยง และการพักบ่อเลี้ยง ทั้ง 3 ส่วนคือ องค์ประกอบสำคัญของคุณภาพกุ้งที่ออกจากผู้บริโภค นอกจากนี้ในประเด็นด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งพบว่า กุ้งแวนาไมคือกุ้งที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคได้ที่สุด เพราะราคาจำหน่ายที่ถูกกว่ากุ้งชนิดอื่น และพบว่า

ความต้องการในผลิตภัณฑ์กุ้งนั้นควรต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐาน ซึ่งสะท้อนออกมาจากกระบวนการเลี้ยง ความสะอาด และการเจริญเติบโต ขณะที่จุดอ่อนที่เกิดขึ้นในด้านการตลาด คือ การขาดช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า หากสามารถจัดกลุ่มมาตรฐานการรับรองผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของประสิทธิภาพด้านความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ โดยมี 3 มาตรฐานสำคัญ ได้แก่ GAP BAP และมาตรฐานอาหารปลอดภัย เป็นกลไกสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์กุ้งที่จะส่งผลทางบวกในแง่ของราคา และจะส่งผลให้ความต้องการซื้อเพิ่มขึ้น ซึ่งมีโอกาสให้เกิดการขยายช่องทางการจัดจำหน่ายได้มากขึ้นตามมา

คำสำคัญ : นวัตกรรม, วิสาหกิจชุมชน, ผลิตภัณฑ์กุ้ง

Abstract

The research on “Innovation in the development of management of local community enterprises for shrimp products in the lower central region provinces” was founded on the discovery that Thailand’s shrimp production capacity has declined, and the main cause is the problem of shrimp epidemics, which is contrary to the amount of consumer demand. Therefore, this research aims to analyze the operating conditions of shrimp product community enterprises in the lower central provinces and identify the problems of shrimp product community enterprises in the lower central provinces, leading to the proposal of innovation in the development of the management of local shrimp product community enterprises in the lower central provinces. The research instrument was an interview form, collecting data from a sample of 32 people, consisting of shrimp farmers who were members and non-members of shrimp product community enterprises in the lower central provinces, as well as consumers and representatives of relevant government agencies.

The research results the operation of shrimp product community enterprises in the lower central provinces emphasizes the cleanliness of the water entering the pond. The study allows researchers to group and create a process innovation model called the process innovation to promote and develop shrimp

products in the pond under the process of creating quality water in the shrimp pond, the process of preventing vectors from entering the pond, and resting the pond. These three parts are important components of the quality of shrimp that will be released into the pond to consumers. In addition, in terms of shrimp product marketing, it was found that Vannamei shrimp is the shrimp that can attract the most consumers because the selling price is cheaper than other types of shrimp. It was found that the demand for shrimp products should give importance to certification standards, which are reflected from the farming process, cleanliness, and large size. Meanwhile, the weakness in marketing is the lack of various distribution channels. The study allows researchers to see that if product certification standards can be grouped in the form of product confidence innovation, with three important standards: GAP, BAP, and food safety standards, it is an important mechanism for creating confidence in shrimp products that will have a positive effect in terms of price and will create more demand, which has the opportunity to expand distribution channels more.

Keywords : Innovation, Community Enterprise, Shrimp Products

บทนำ

อาชีพเกษตรกรรมถือเป็นกลุ่มอาชีพที่กระจายตัวอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นอาชีพที่มีกลไกสำคัญ คือ การผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของคนในประเทศ และพัฒนาสู่การส่งออกไปขายในต่างประเทศ สินค้าหลักที่คนทั่วไปมักเห็นได้ชัดนั้นก็คือ การปลูกข้าว และผลไม้ตามฤดูกาล แต่อีกประการหนึ่งในความน่าสนใจของประเทศไทย คือ การเป็นประเทศที่ติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศที่มีผลผลิตสัตว์น้ำสูงที่สุดตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2515 ผลผลิตสัตว์น้ำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญทั้งด้านโภชนาการ การสร้างรายได้ และการจ้างงาน ส่งผลให้เกิดแนวทางการเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งถือเป็นวิธีการสมัยใหม่ทางการเกษตร ซึ่งการเลี้ยงสัตว์น้ำที่นิยมดำเนินการนั้นจะประกอบไปด้วย การเลี้ยง กุ้งกุลาดำ (หรือกุ้งลายเสือ) กุ้งขาวแวนนาไม ปลาทะเลบางชนิด ส่วนการเลี้ยงประมงน้ำจืด มักพบการเลี้ยง ปลาดุก ปลาช่อน

ปลานิล ทั้งหมดที่กล่าวมานั้น มักเป็นที่นิยมบริโภคของตลาดภายในประเทศ และมีการพัฒนาเพื่อการส่งออกในบางชนิดของการเพาะเลี้ยง (กรมประมง, 2560)

จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา กุ้งถือเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ทั้งที่ผลิตเพื่อจัดจำหน่ายในประเทศ และผลิตเพื่อส่งออกขายในต่างประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2554 มีการส่งออกกุ้งถึง 600,000 ตัน จนทำให้ประเทศไทยเคยเป็นอันดับ 1 ของโลกในการผลิตและส่งออกกุ้ง (การค้าสินค้าประมงระหว่างประเทศ, กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, หน้า5) ด้วยความต้องการที่มากขึ้นของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เกษตรกรหันมาทำการเลี้ยงกุ้งจนเป็นที่นิยม ซึ่งการเลี้ยงในระยะแรกนั้นเป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ การเจริญเติบโตเป็นไปตามบริบททางธรรมชาติ ในระยะเวลาต่อมาจึงมีการปรับปรุงรูปแบบการเลี้ยงกุ้ง จำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การเลี้ยงแบบกึ่งพัฒนา และ 2) การเลี้ยงแบบพัฒนา ที่เริ่มควบคุมให้กุ้งมีการเจริญเติบโตที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผ่านการให้อาหารและแร่ธาตุอย่างสม่ำเสมอ และใช้เครื่องเติมอากาศเพื่อให้เกิดสภาพอากาศที่เหมาะสมในการเจริญเติบโตของตัวกุ้ง (กรมประมง, 2565)

แต่ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับกุ้งไทย คือ ความสามารถในการผลิตกุ้งเข้าสู่ตลาดน้อยลง ปริมาณการผลิตกุ้งของประเทศไทยจะลดเหลือเพียง 270,000 ตัน โดยสาเหตุหลักเกิดจากปัญหาของโรคระบาดในกุ้งที่เรียกว่า โรคตายด่วน หรือ โรค EMS อันเกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรียที่มักพบในกระเพาะอาหารของกุ้งและส่งผลกระทบต่อการทำลายตับและตับอ่อนในตัวกุ้ง ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพต่ำ ตายง่าย โตช้า และตัวเล็ก มีผลให้มูลค่าของกุ้งในประเทศไทยในตลาดมีมูลค่าลดลง (พัชรินทร์ ลังกาปอน, 2565) สวนทางกับปริมาณความต้องการของผู้บริโภค จึงทำให้เกิดการนำเข้ากุ้งจากประเทศอินเดีย และประเทศเอกวาดอร์ ในปริมาณที่มากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภค

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ทำให้การผลิตและคุณภาพของกุ้งไทยตกต่ำลงนั้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจัยเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน หรือสภาพการดำเนินงานของเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงเป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้นๆ ที่ควรพิจารณาเนื่องจากประเด็นโรคระบาดที่กล่าวข้างต้นนั้น สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการหมกหมมของอุปกรณ์ อาหารกุ้งตกค้างในบ่อ และเศษตะกอนอินทรีย์คั่งค้าง สาเหตุเหล่านี้มักเกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการในการเพาะเลี้ยง (มลฤดี สนธิ, 2559) ดังนั้นการหานวัตกรรมใหม่ เพื่อนำมาปรับใช้กับการพัฒนาบริหารในการเลี้ยงกุ้ง จะเป็นประโยชน์อย่างมากกับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งได้นำไปปรับใช้กับบ่อเลี้ยงตนเอง

อย่างเหมาะสมตาม ซึ่งผู้วิจัยได้พุ่งเป้าความสนใจไปที่ผู้เลี้ยงกุ้งในกลุ่มที่จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือจัดตั้งในฐานะชุมชนประมงท้องถิ่น เพื่อดูศักยภาพทั้งในด้านการดำเนินงานและการตลาดของกลุ่มฯ อันจะนำไปสู่การค้นหาและเสนอแนะนวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง

ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่การเลี้ยงกุ้งของประเทศไทยพบว่า 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่างที่ประกอบไปด้วย จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ, ราชกิจจานุเบกษา 2560) มีอาณาบริเวณติดทะเลชายฝั่งอ่าวไทย พบจุดเด่นในเรื่องของการเลี้ยงกุ้ง มีการจัดตั้งกลุ่มชมรมผู้เลี้ยงกุ้งเพื่อร่วมกันพัฒนารูปแบบการเลี้ยงกุ้งขยายสู่ระบบความช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านความร่วมมือแบบกลุ่มชุมชนประมงท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และระบบสหกรณ์ ผู้วิจัยเห็นว่าศักยภาพเหล่านี้ของผู้เลี้ยงน่าจะช่วยให้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิจัยถ่วงถ่วงจนกลายเป็นนวัตกรรมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

จากสถานการณ์ที่กล่าวมา จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องราวของนวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ เพื่อต้องการค้นหาว่า สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างเป็นอย่างไร ปัญหาการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างได้แก่ปัจจัยใดบ้าง อันจะนำไปสู่การเสนอแนะนวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง
3. เพื่อเสนอแนะนวัตกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้เลี้ยงกุ้งที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มชุมชนประมงท้องถิ่น ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

โดยผู้วิจัยกำหนดจังหวัดละ 1 แหล่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น 4 แหล่ง กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มประมงท้องถิ่น ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จังหวัดละ 2 แหล่ง รวมทั้งสิ้น 8 แหล่ง กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้บริโภคจำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้บริโภคในผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างจังหวัดละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน และกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการเพื่อทำการประชุมกลุ่ม (Focus Group) เสนอแนะ และตรวจสอบนวัตกรรมการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จำนวน 12 คน ได้แก่ ตัวแทนสำนักงานประมงจังหวัด ตัวแทนจากศูนย์วิจัยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่ง อาจารย์มหาวิทยาลัย ตัวแทนวิสาหกิจชุมชนหรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อาหารทะเล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ซึ่งมีลักษณะแบบมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เลี้ยงกุ้ง เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกลุ่มผู้บริโภค ในประเด็นการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การบริหารสมาชิก กระบวนการจัดการสินค้า/การผลิต การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก/การสื่อสาร การบริหารการเงิน/บัญชี การจัดการเรียนรู้ และประเด็นเกี่ยวกับการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด การสร้างความร่วมมือด้านบุคลากร กระบวนการดำเนินงาน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้กับผู้เชี่ยวชาญเพื่อเสนอแนะนวัตกรรมการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ในประเด็นเกี่ยวกับการเสนอแนะ และตรวจสอบนวัตกรรมการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ประกอบไปด้วย ความเหมาะสมของนวัตกรรมฯ ความเป็นไปได้ในการนำไปปรับใช้ และทิศทางที่เหมาะสมของนวัตกรรม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับกลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เลี้ยงกุ้งใน 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่างเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งใน 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผู้บริโภคใน 4 จังหวัด

ภาคกลางตอนล่าง และสัมภาษณ์พร้อม การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนสำนักงาน ประมงจังหวัด ตัวแทนจากศูนย์วิจัยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่งของทั้ง ใน 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่าง อาจารย์มหาวิทยาลัย และตัวแทนวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการ จัดกลุ่มข้อมูล (Categories) เนื้อหาที่รับจากการสัมภาษณ์ ทำการเชื่อมโยงเนื้อหาแต่ละส่วน เข้าด้วยกันเพื่อหาข้อสรุป (proposition) ทั้งในภาพรวมและส่วนย่อยของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยสรุปประเด็นสำคัญ เป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัด ภาคกลางตอนล่าง

2.2 ปัญหาการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

2.3 การเสนอแนะการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัด ภาคกลางตอนล่าง

ผลการวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัด ภาคกลางตอนล่างทั้ง 4 จังหวัด มีลักษณะการรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ในด้านการให้คำปรึกษา และระบบการเป็นพี่เลี้ยงในรายที่ผู้เลี้ยงประสบปัญหา กลุ่มฯ จะเข้ามาช่วยคิดและหาคำแนะนำ แนวทางการดำเนินงานที่เป็นผลทางบวกซึ่งกันและกัน กระตุ้นสมาชิกให้เกิดการพัฒนาาร่วมกัน ในหลายประเด็น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำในบ่อเลี้ยง การกระตุ้น ให้สมาชิกต้องเข้าสู่มาตรฐาน GAP เพื่อให้กุ้งได้มาตรฐานจากกรมประมง รวมถึงการเน้นย้ำ ในเรื่องของกระบวนการเตรียมบ่อเลี้ยง การใช้จุลินทรีย์ และแร่ธาตุอย่างเหมาะสม การป้องกัน พาหะ หรือสิ่งปนเปื้อนเข้าสู่บ่อเลี้ยง เพื่อลดความเสี่ยงในการลงเลี้ยงกุ้งแล้วเกิดปัญหาโรคในกุ้ง

จากที่กล่าวมานี้พบความโดดเด่นจากการดำเนินงานของวิสาหกิจฯ ผลิตภัณฑ์กุ้ง ใน 4 จังหวัด คือ 1) วิสาหกิจฯ ผลิตภัณฑ์กุ้งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการดำเนินการใช้วิธี การป้องกันพาหะ และสิ่งปนเปื้อนเข้าสู่บ่อด้วยรูปแบบ “การกางมุ้งคลุมบ่อ” และการใช้พลาสติก

PE (Polyethylene) ปู่อในรูปแบบ การป้องกันการรั่วไหล (Seal) ที่ทำให้สารปนเปื้อนจากพื้นดิน และการขั้วสายของเสียจากสัตว์ปีกไม่สามารถเข้าสู่บ่อเลี้ยงได้ 2. วิสาหกิจฯ ผลิตรังนกกุ้งในจังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม มีรูปแบบการให้ความสำคัญกับระบบการจัดการน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญของการทำให้กุ้งแข็งแรง โตไว และปราศจากโรค คือ การให้ความสำคัญกับ “บ่อพักน้ำ บ่อฆ่าเชื้อ และบ่อเลี้ยง” ซึ่งต้องมีระยะเวลาการพักน้ำแต่ละบ่อประมาณ 15 วันก่อน เข้าสู่บ่อเลี้ยงเพื่อให้คุณภาพน้ำสร้างสุขภาพที่แข็งแรงให้กับตัวกุ้ง ขณะเดียวกันนั้นในบ่อกุ้งยังต้องมีบ่อดูดของเสียเพื่อทำการกำจัดตะกอน สารพิษต่างๆ เศษอาหารออกจากบ่อตลอดเวลาเพื่อลดปัญหาน้ำเน่าเสีย

นอกจากนี้จุดเน้นที่ตรงกันของผู้เลี้ยงในวิสาหกิจฯ ผลิตรังนกกุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง คือ “การพักบ่อ” จากการให้ข้อมูลพบว่า การพักบ่อ หรือการตากบ่อ เป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเลี้ยงกุ้งอย่างมาก โดยกระทำเมื่อดำเนินการขายกุ้งออกจากบ่อเลี้ยงหมดแล้ว ควรปล่อยน้ำออก และปล่อยให้บ่อถูกแสงแดดฆ่าเชื้อ กระบวนการนี้ผู้เลี้ยงกล่าวว่า ยิ่งตากบ่อหรือพักบ่อได้นานเท่าไร ความปลอดภัยยิ่งมากขึ้นในการปล่อยกุ้งครั้งต่อไป แต่ปัญหาที่มักเกิดขึ้นกับผู้เลี้ยง คือ ความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่พักบ่อเลี้ยง ขาดการคิดอย่างรอบคอบ ขาดการเปิดรับสิ่งใหม่จากสมาชิกด้วยกัน ซึ่งมักนำไปสู่ปัญหาโรคระบาดเมื่อปล่อยกุ้งลงบ่อเลี้ยง สิ่งนี้มักพบในสมาชิกวิสาหกิจชุมชนฯ ทั้ง 4 จังหวัด

ในด้านการมีความร่วมมือหรือปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่นพบว่าวิสาหกิจฯ ผลิตรังนกกุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจาก กรมประมง และศูนย์วิจัยศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่งของแต่ละจังหวัดในการเข้าช่วยเหลือทั้งในด้านข้อมูลข่าวสาร การช่วยเหลือจากรัฐบาล การให้ความรู้เพิ่มเติมกับผู้เลี้ยง การอบรมให้ความรู้ด้วยการป้องกันโรคในสัตว์น้ำ และการเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐเหล่านี้เป็นพี่เลี้ยง

ขณะที่หนึ่งในวิสาหกิจฯ ที่โดดเด่น คือ วิสาหกิจฯ ผลิตรังนกกุ้งในจังหวัดสมุทรสาครที่มีรูปแบบเครือข่าย และโครงสร้างที่เด่นชัด มีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกับสหกรณ์ของวิสาหกิจฯ สามารถลงหุ้น และรับปันผลจากการดำเนินงานของสหกรณ์ นอกจากนี้พบว่าสินค้าของสหกรณ์ ในบางรายการเกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ และจัดจำหน่าย คือ จุลินทรีย์ผลไม้ ทั้งนี้วิสาหกิจฯ ยังได้เผยแพร่ข้อมูลวิธีการทำจุลินทรีย์ผลไม้ เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เลี้ยงให้สามารถนำไปดำเนินการเองได้

เมื่อสอบถามมุมมองไปยังผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่อยู่วิสาหกิจฯ ผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง พบว่า ความคิด และมุมมองที่กลับมาที่วิสาหกิจฯ ผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างส่วนหนึ่งเห็นถึงการปรึกษาหารือเป็นกระบวนการสำคัญของความเป็นวิสาหกิจ ผลลัพธ์ทั้ง แต่ไม่ทราบข้อมูลเชิงลึกจึงไม่กล้าที่จะให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจน และมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ให้ข้อมูลในทางชื่นชมในวิสาหกิจผลลัพธ์ทั้ง ถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก

ผลการระบุปัญหาการตลาดของผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

ผลการระบุปัญหาการตลาดของผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างทั้ง 4 จังหวัด พบว่าปัญหาเกิดขึ้นกับผู้เลี้ยงกุ้งในวิสาหกิจฯ ผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางและผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มวิสาหกิจฯ ผลลัพธ์ทั้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง คือ การขาดช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย โดยส่วนมากผู้เลี้ยงฯ จะทำการจำหน่ายกุ้งออกจากบ่อด้วยการส่งต่อให้แม่ค้าคนกลาง หรือแพกุ้ง โดยกลุ่มผู้ซื้อเหล่านี้จะมาตีราคาซื้อกุ้งจากบ่อเลี้ยง ทำให้ยากต่อการจำหน่ายออก แต่ต้องแลกกับราคาที่ผ่านแม่ค้าคนกลาง ผู้เลี้ยงเกือบทั้งหมดเห็นผลว่าไม่สามารถจัดจำหน่ายเองได้ด้วยขาดกำลังคน และไม่มั่นใจว่าการเปิดช่องทางการจัดจำหน่ายเองจะได้รายได้คุ้มค่าหรือไม่ ขณะที่การเปิดให้ผู้บริโภคเข้ามาซื้อที่บ่อเลี้ยงก็อาจสร้างความเสี่ยงในแง่ของพาหะนำโรคเข้าสู่บ่อเลี้ยงอีกด้วย ในขณะที่ผู้เลี้ยงกุ้งที่ไม่ได้เข้าร่วมวิสาหกิจฯ มีลักษณะการใช้ช่องทางการจัดจำหน่ายเช่นเดียวกัน คือ แพกุ้ง และแม่ค้าคนกลางมีบางรายเท่านั้นที่มีการขายผ่านการส่งออนไลน์ (Facebook) บ้างแต่ไม่ได้ดำเนินการในรูปแบบออนไลน์บ่อย

อย่างไรก็ตาม พบว่าการส่งต่อแม่ค้าคนกลางนั้น ได้ราคาดีกว่าการขายให้แพกุ้งซึ่งมักมีราคาต่ำกว่า และหากต้องการให้กุ้งได้ราคาดี การมีมาตรฐานรับรองจากบ่อเลี้ยงถือเป็นเรื่องสำคัญ พบว่ากุ้งที่ผ่านมาตรฐานการรับรองคุณภาพจะได้ราคาสูงกว่ากุ้งที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งการรับรองมาตรฐานส่งผลในหลายส่วน อาทิ ความเชื่อมั่นในผลลัพธ์สินค้าตั้งแต่แม่ค้าที่รับไปซื้อ จนกระทั่งปลายทางคือผู้บริโภค ความสำคัญนี้ทำให้ผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ และผู้เลี้ยงที่ไม่ได้อยู่วิสาหกิจฯ ต่างพยายามทำให้บ่อเลี้ยงของตนเองผ่านมาตรฐานการรับรอง และพบว่า ผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ ในจังหวัดสมุทรสาครมีข้อกำหนดในการเข้าร่วมสมาชิก อาทิ ขอให้สมาชิกผู้เลี้ยงทุกคนควรได้มาตรฐานการรับรองคุณภาพการเลี้ยง โดยปัจจุบันมาตรฐานการรับรองจากกรมประมง ที่เรียกว่า มาตรฐาน GAP

ถือเป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานที่ผู้เลี้ยงกุ้งจะต้องได้รับ ซึ่งมาตรฐานนี้กำลังถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นมาตรฐานที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศ เพื่อกำหนดคุณภาพ ความปลอดภัย และสุขอนามัยของสินค้าเกษตร (มาตรฐาน มกษ.)

การศึกษายังพบว่า การกระจายการรับรู้เพื่อให้เกิดความนิยมในผลิตภัณฑ์กุ้งหรือที่เรียกว่าการส่งเสริมการตลาด ยังไม่พบแนวทางการสร้างสรรค์เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคได้มากนัก จากข้อมูลพบว่าในประเด็นการส่งเสริมการตลาดเน้นไปที่การให้ความสำคัญในกระบวนการเลี้ยง เช่น รูปแบบการเลี้ยงด้วยระบบน้ำเค็ม และใช้จุลินทรีย์ในการให้อาหาร ซึ่งเป็นเช่นเดียวกันผู้เลี้ยงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ

ในด้านกระบวนการดำเนินงาน พบว่า ผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ และผู้เลี้ยงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ มีการความเห็นสอดคล้องกันอยู่ด้วยกัน 3 ประเด็นคือ 1) ให้ความสำคัญกับเทคนิคในกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นคือ พันธุ์กุ้ง เพราะพันธุ์ที่มีความเป็นแบรนด์ที่มีชื่อเสียง เมื่อกุ้งโตขึ้นจะได้ระบบความนิยมในการเข้ามาซื้อจากแม่ค้า หรือแพคเกจ 2) ให้ความสำคัญกับกระบวนการเลี้ยง เช่น การใช้จำหน่ายแร่ธาตุ จุลินทรีย์ และอาหารอย่างเหมาะสม เพื่อทำให้ขนาดกุ้งเป็นไปตามที่ต้องการให้มากที่สุด 3. ให้ความสำคัญกับมาตรฐานการรับรอง เพื่อให้กุ้งของบ่อเลี้ยงตนเองเป็นที่ยอมรับ และได้ราคาดี

นอกจากนี้ยังมีความเห็นสอดคล้องกันทั้งผู้เลี้ยงที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ และผู้เลี้ยงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกวิสาหกิจฯ ผลผลิตกุ้งว่า ปัจจุบัน กุ้งแวนาไม คือ กุ้งที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคได้ที่สุด เพราะราคาจำหน่ายที่ถูกกว่ากุ้งชนิดอื่น และเลี้ยงง่าย อัตราการรอดสูงกว่ากุ้งชนิดอื่น รวมถึงมองว่าจุดแข็งของพื้นที่ใน 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่างเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้บริโภคเลือกที่จะซื้อกุ้งเพื่อบริโภคมากขึ้น

สำหรับประเด็นด้านบุคลากร เชื่อมโยงกับประเด็นการดำเนินงานและการส่งเสริมการตลาด โดยการสัมภาษณ์พบข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า คนรุ่นใหม่ หรือคนรุ่นลูก รุ่นหลาน จะเป็นกำลังสำคัญให้เกิดการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์กุ้งได้ ทั้งในเรื่องของการจัดการ เพื่อให้เกิดการรับรองมาตรฐานไปจนกระทั่งการส่งเสริมการตลาด

สอดคล้องกับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้บริโภคใน 4 จังหวัดภาคกลางตอนล่างพบว่า ในมุมมองของผู้บริโภคให้ความสำคัญกับเรื่องของ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ อาทิความสะอาด ตัวตนารับประทาน การแปรรูปกระบวนการที่ทำให้เห็นว่าของสด สะอาด จากกระบวนการเลี้ยง

ซึ่งมีผลต่อความดึงดูดที่จะซื้อหรือไม่ซื้อในผลิตภัณฑ์กุ้ง โดยหากมีการโฆษณาในประเด็นข้างต้น และมีช่องการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย น่าจะทำให้เกิดปริมาณการบริโภคเพิ่มขึ้น

ผลการประชุมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำการเสนอแนะในนวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล และทำเชิญตัวแทนหน่วยที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อทำการลงความเห็น ข้อเสนอแนะ อันนำมาสู่นวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ดังนี้

งานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ทำให้เห็นว่า จุดที่เหมือนกันในทั้ง 4 จังหวัด ในประเด็นการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง คือ เรื่องความต้องให้กุ้งได้อย่างมีคุณภาพ ขนาดไซส์ที่ใหญ่ จึงจะเป็นที่น่าดึงดูดกับผู้บริโภค ดังนั้นวิธีการที่สำคัญ คือต้องทำให้เกิดการบริหารจัดการคุณภาพน้ำในบ่อเลี้ยงให้สะอาด ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้ น้ำในบ่อเลี้ยงสะอาดและส่งผลให้สุขภาพกุ้งมีความแข็งแรง ได้สรุปมาดังนี้

1. ต้องมีระบบการกรองน้ำที่สะอาดก่อนเข้าบ่อเลี้ยง
2. ต้องสร้างระบบการกำจัดของเสียในบ่อเลี้ยง
3. ต้องป้องกันพาหะที่จะนำไปสู่ของเสียในน้ำ
4. ต้องใช้วัสดุ และอุปกรณ์ที่ป้องกันการปนเปื้อนที่จะเข้ามายังน้ำในบ่อเลี้ยง

ทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นแนวทางการดำเนินงานใหม่ๆ ในเรื่องของการพัฒนาการเลี้ยงกุ้งทั้งในกลุ่มฯ/วิสาหกิจชุมชน และเกษตรกรผู้เลี้ยง ดังนี้

1. เกิดการสร้างระบบกรองน้ำที่ผ่านระบบบ่อบำบัด บ่อฆ่าเชื้อโรค ก่อนลงสู่บ่อเลี้ยง
2. มีการพักบ่อ ตามระยะเวลาที่ปลอดภัยเพื่อลดความเสี่ยงการเป็นพื้นที่กักเก็บเชื้อโรค
3. หาเทคนิคการป้องกันพาหะที่จะนำไปสู่ของเสียในน้ำในรูปแบบใหม่ๆ
4. ใช้วัสดุ และอุปกรณ์ที่ป้องกันการปนเปื้อนที่จะเข้ามายังน้ำในบ่อเลี้ยง

จาก 4 ข้อข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมองว่า สิ่งที่จะกลายเป็นนวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ในด้านการดำเนินงานของกลุ่ม/วิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง คือ สิ่ง que เรียกว่า นวัตกรรมด้านกระบวนการภายใต้ชื่อ นวัตกรรมด้านกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์กุ้งในบ่อเลี้ยงโดยมีองค์ประกอบ คือ 1) CTS (Clarifier- Treatment- Shrimp farming) ซึ่งหมายถึงกระบวนการสร้างคุณภาพน้ำบ่อเลี้ยงกุ้ง 2) PP (Product Protection) ซึ่งหมายถึงกระบวนการป้องกันพาหะ que ให้เชื้อโรคเข้าสู่บ่อ โดยใช้วิธีกางมุ้งคลุมบ่อ /PE & PE Seal 3) ET (Environment Treatment) ซึ่งหมายถึงกระบวนการฟักบ่อ หรือตากบ่อ เพื่อฆ่าเชื้อโรค

ในด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง พบว่าความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์กุ้ง ที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พ่งเป้าว่าเป็นจุดขายทางการตลาดของผลิตภัณฑ์คือมาตรฐานการรับรองในผลิตภัณฑ์สินค้าสัตว์น้ำ ซึ่ง ณ ปัจจุบันมีการพัฒนาไปสู่การรับรองใน 2 รูปแบบหลักคือ GAP และ BAP (มาตรฐานกระบวนการเลี้ยงและแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารจากสัตว์น้ำจาก Aquaculture Certification Council, Inc. (ACC) สหรัฐอเมริกา) และพบว่าความต้องการของผู้บริโภคในลักษณะเดียวกัน คือ ต้องการผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีความสะอาดปลอดภัย และถูกสุขอนามัย จึงมองว่ากลไกสำคัญนั้นต้องทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานสินค้า สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคได้ และกลายเป็นความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์กุ้ง ซึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า มาตรฐานการรับรองที่ผู้เลี้ยงกุ้งให้ความสำคัญอยู่นั้น ประกอบไปด้วย มาตรฐาน GAP (Good Agriculture Practices) หมายถึง แนวทางในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุนและขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรและผู้บริโภค มาตรฐาน BAP (Best Aquaculture Practices) คือ มาตรฐานกระบวนการเลี้ยงและแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารจากสัตว์น้ำ ที่ Aquaculture Certification Council, Inc. (ACC) ของสหรัฐอเมริกา จะเป็นผู้ให้การรับรองแก่ผลิตภัณฑ์ที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบตามมาตรฐาน BAP ที่ ครอบคลุมกระบวนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเฉพาะกุ้ง และมาตรฐานอาหารปลอดภัย คือ ข้อกำหนดและแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมและป้องกันอันตรายในอาหาร ตลอดจนห่วงโซ่อาหาร ซึ่งมุ่งเน้นให้การผลิตและจัดจำหน่ายอาหารเป็นไปตามข้อกำหนดที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นมาตรฐานที่ถูกกำหนดโดยองค์กรระดับสากลและระดับชาติ ทั้ง 3 มาตรฐานการรับรองผู้วิจัยจึงสกัดออกมาเป็นรูปแบบที่จำง่าย โดยเรียกสิ่งนี้ว่า นวัตกรรมด้านความเชื่อมั่น

ในผลิตภัณฑ์ (Product Confidence) โดยมีองค์ประกอบ 3 มาตรฐานที่สำคัญที่ข้างต้นที่กล่าว คือ มาตรฐานอาหารปลอดภัย, มาตรฐาน GAP (Good Agriculture Practices) และมาตรฐาน BAP (Best Aquaculture Practices)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง” จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีประเด็นสำคัญซึ่งสามารถนำมาสรุปและอภิปรายตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

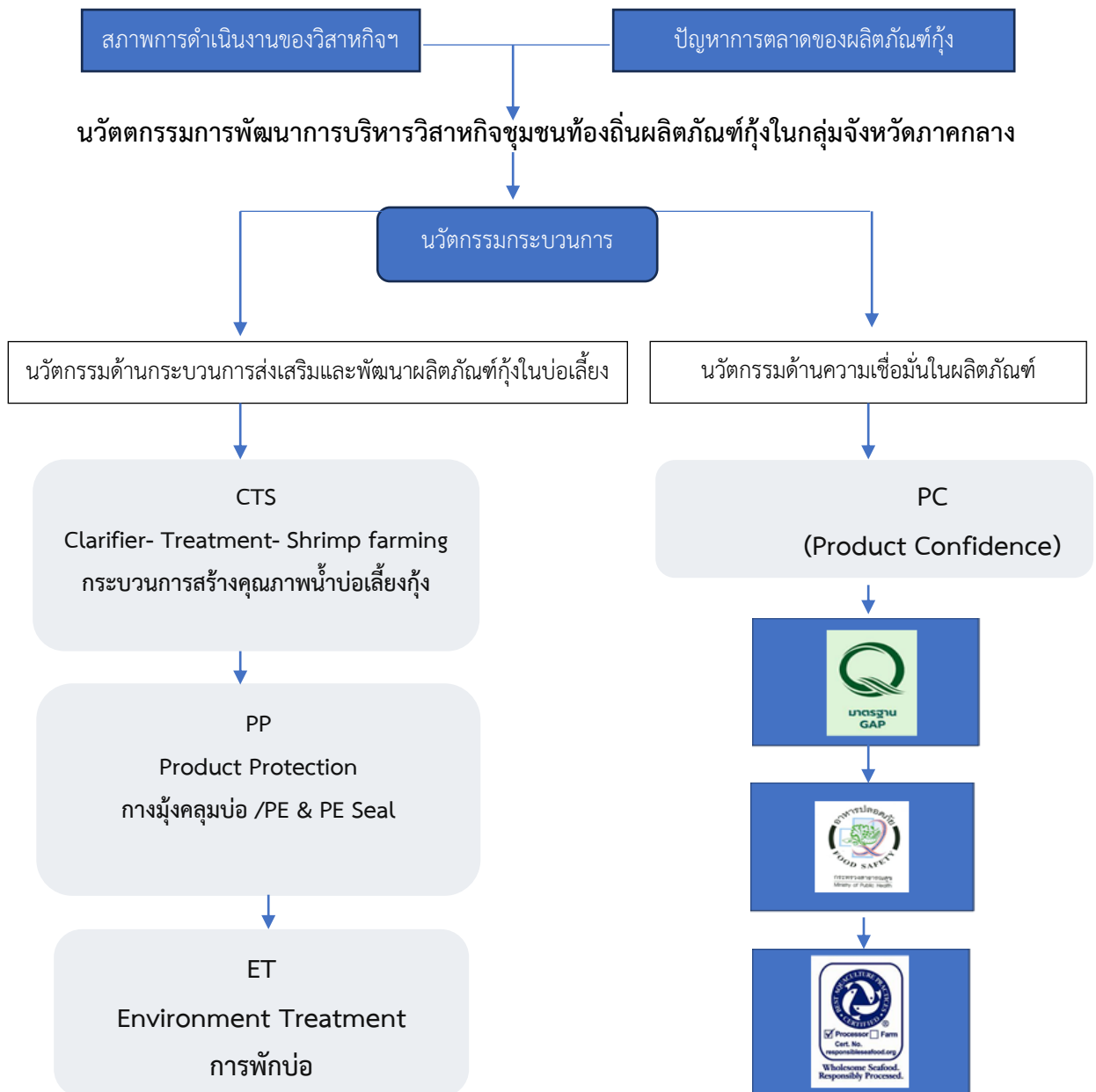
1. การวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เป้าหมายสำคัญของผู้เลี้ยงกุ้งในกลุ่มวิสาหกิจผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง คือ ความสามารถที่จะทำให้กุ้งมีการเติบโตอย่างสมบูรณ์ ได้ขนาดเป็นที่น่าพึงพอใจ ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้กุ้งสามารถเป็นไปตามเป้าหมายได้นั้น จำเป็นจะต้องมีกระบวนการพัฒนาบริหารจัดการรูปแบบการเลี้ยงอย่างถูกต้อง ไม่ประมาท ไม่ข้ามขั้นตอน และให้ความสำคัญกับเรื่องของความสะอาดน้ำที่จะเข้าสู่บ่อเลี้ยง เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้กุ้งแข็งแรง หากน้ำมีสารพิษ ตะกอน หรือเศษอาหารตกค้าง นั่นคือบ่อเกิดโรคที่จะมากับตัวกุ้ง นอกจากนี้ยังต้องหาแนวทางการป้องกันพาหะที่จะสามารถเป็นปัจจัยร่วมให้เกิดโรคในตัวกุ้ง จึงทำให้เกิดเทคนิคต่างๆ เช่น การกางมุ้งคลุมบ่อ เป็นกระบวนการพัฒนาและบริหารให้ผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน สอดคล้องกับ เสาวลักษณ์ พรหมสร และสุธรรม ขนาบศักดิ์ (2567), ทิพวรรณ ฤทธิชัย และชุตานพร สอนภักดี (2565), เสริมศักดิ์ สัตตบงกช (2557), เรื่องไรต์กฤษณะ (2559) ได้กล่าวว่า คุณภาพน้ำถือเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้เลี้ยงกุ้ง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ รวมถึงการให้ความสำคัญกับบ่อพักน้ำเพื่อให้เป็นพื้นที่กั้นกรองน้ำก่อนลงสู่บ่อเลี้ยง ดังนั้น บ่อเลี้ยงที่สามารถควบคุมปริมาณน้ำ คุณภาพของน้ำ และสามารถป้องกันการพาหะที่จะเข้ามาตามช่องทางต่างๆในบ่อเลี้ยงได้ จะส่งผลให้การเติบโตของกุ้งที่เลี้ยงมีขนาดที่ต้องการ อีกทั้งยังส่งผลให้โรคที่เกิดจากกุ้งจะมีน้อย

2. การระบุปัญหาการตลาดของผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จากที่กล่าวมาแล้วตามข้างต้น ทำให้เห็นว่า ผู้เลี้ยงในกลุ่มวิสาหกิจฯ ผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง และผู้เลี้ยงที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มวิสาหกิจฯ ผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

ตอนล่าง ให้ความสำคัญเรื่องของมาตรฐานการรับรองผลิตภัณฑ์กุ้ง จุดเด่นในมาตรฐานการรับรองจะส่งผลให้กุ้งมีราคาที่ดีขึ้นเมื่อนำไปจัดจำหน่าย แต่พบว่า การเชื่อมโยงการรับรู้ในมาตรฐานของผลิตภัณฑ์กุ้งไปยังผู้บริโภคยังอยู่ในข้อจำกัดเนื่องจาก ผู้เลี้ยงฯ ไม่ได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์กุ้งส่งตรงสู่มือผู้บริโภค แต่เป็นการจำหน่ายเข้าสู่แม่ค้าคนกลาง หรือแพกุ้ง ซึ่งการสื่อสารจากแม่ค้าคนกลางสู่ผู้บริโภคนั้นกลายเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นกลไกเชื่อมโยงการรับรู้ของผู้บริโภคในเรื่องของมาตรฐานการรับรองในผลิตภัณฑ์กุ้ง ส่งผลต่อการดึงดูด หรือจูงใจให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์กุ้งจากแม่ค้า ดังนั้น เพื่อให้ผู้เลี้ยงฯ มีรายได้จากการเลี้ยงมากขึ้น กลไกที่สำคัญ คือ ต้องทำให้ผลิตภัณฑ์กุ้งจากบ่อเลี้ยงได้รับการรับรองในมาตรฐานใดมาตรฐานหนึ่ง ซึ่งนอกจากเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคที่อยู่ปลายทางของการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลิตภัณฑ์กุ้งแล้ว ยังเป็นการเพิ่มรายได้ และอาจเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายได้มากขึ้น ดังนั้น มาตรฐานการรับรองนั้นกลายเป็นมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์กุ้งมีราคาที่สูงขึ้นกว่ากุ้งที่ไม่ได้รับรองมาตรฐานในตลาดรับซื้อ สอดคล้องกับ ธนภัทร ยีชะเด (2561), วราภรณ์ สุยะนันท์, กุลภา กุลติลก และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย (2564) ที่กล่าวถึงกระแสความสนใจด้านความปลอดภัยกลายเป็นปัจจัยหนึ่งของการตัดสินใจของผู้บริโภค ฉะนั้น หากทำให้ผลิตภัณฑ์กุ้งอยู่ในมาตรฐานการรับรอง จะกลายเป็นสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดคุณภาพในผลิตภัณฑ์กุ้งอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับกระแสนิยมของผู้บริโภคในปัจจุบัน ส่วนในประเด็นช่องทางการจัดจำหน่ายนั้น ถึงแม้จะพบว่าช่องทางการจัดจำหน่ายจะยังเป็นข้อจำกัดของผู้เลี้ยงฯ แต่ถือได้ว่า ข้อจำกัดดังกล่าวเพื่อมิให้เกิดความเสี่ยงในเรื่องของความคุ้มค่า เนื่องจากการนำกุ้งขึ้นจำหน่ายในแต่ละครั้งต้องขึ้นคราวละจำนวนมากๆ ฉะนั้นความเสี่ยงที่จะจัดจำหน่ายเองให้หมดยังเป็นเรื่องที่ผู้เลี้ยงฯ ไม่มั่นใจความคุ้มค่า ซึ่งจากที่กล่าวไปในข้างต้นหากทำให้ผลิตภัณฑ์กุ้งได้รับมาตรฐานการรับรอง ความโดดเด่นนี้อาจกลายเป็นการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเข้ามาหาผู้เลี้ยงฯ เอง อาทิ กลุ่มทุนที่ต้องการกุ้งที่มีมาตรฐานรับรองเพื่อแปรรูปและส่งออก เป็นต้น

3. นวัตกรรมการพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง จึงเป็นการนำเสนอ “นวัตกรรมในเชิงกระบวนการ” เพื่อเป็นการสร้างรูปแบบให้คำถึงองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเลี้ยงซึ่งจะส่งผลให้ผู้เลี้ยงเข้าใจภาพรวมอย่างง่ายและชัดเจน ว่าการพัฒนาการบริหารให้วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างนั้นมีกระบวนการที่สามารถนำไปปรับใช้กับผู้ที่มีความสนใจในการเลี้ยงกุ้งอย่างไร

ผู้วิจัยจึงทำเสนอออกมาใน 2 รูปแบบ คือ “นวัตกรรมด้านการกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์กุ้งในบ่อเลี้ยง” และ “นวัตกรรมด้านความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์” ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 นวัตกรรมพัฒนาการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นผลิตภัณฑ์กุ้ง
ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยนวัตกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์กุ้งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง สามารถนำไปปรับใช้กับผู้เลี้ยงกุ้งได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เลี้ยงรายใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากให้กระบวนการเลี้ยงกุ้งเกิดผลสำเร็จ และลดปัญหาเรื่องของโรคระบาดในกุ้ง ขณะเดียวกันควรนำข้อมูลการศึกษาใช้เป็นส่วนหนึ่งของคู่มือการเตรียมความพร้อมในการเลี้ยงกุ้ง และกระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นที่มีความประสงค์จะเลี้ยงกุ้งเพื่อจัดจำหน่ายได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้พิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อให้กระบวนการเลี้ยงเป็นไปอย่างถูกต้อง และไม่เกิดความเสี่ยงในช่วงการเลี้ยง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นอื่นๆ เช่น ควรต่อยอดการศึกษาถึงช่องว่างของผู้เลี้ยงกับผู้บริโภค อาทิ การลงช่องว่างเพื่อสร้างรายได้จากผู้เลี้ยงกุ้งสู่ผู้บริโภค เนื่องจากหากสามารถหากรรมวิธีการลดกลไกของแม่ค้าคนกลางได้ จะทำให้รายได้ผู้เลี้ยงกุ้งเพิ่มขึ้นและผู้บริโภคเองจะได้บริโภคกุ้งในราคาที่ถูกลงกว่าตลาดในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมประมง. (2560). **ยุทธศาสตร์กรมประมง พ.ศ. 2560-2564**. สืบค้นวันที่ 11 สิงหาคม 2567 จาก www4.fisheries.go.th
- กรมประมง. (2565). **สถิติการเลี้ยงกุ้งประจำปี พ.ศ. 2565**. สืบค้นวันที่ 11 สิงหาคม 2567 จาก www4.fisheries.go.th
- คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ. (2560). **การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด (ฉบับที่ 3)**. สืบค้นวันที่ 11 สิงหาคม 2567 จาก https://www.soc.go.th/wp-content/uploads//2021/10/v64_3352edit.pdf
- ธนภัทร ยีชะเด. (2561). **นวัตกรรมระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการจัดการฟาร์มกุ้งของเกษตรกรรายย่อยภายใต้กลุ่มสหกรณ์**. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พัชรินทร์ ลังกาปอน. (2565). **สถานการณ์สินค้ากุ้งทะเลและผลิตภัณฑ์ ในช่วง 9 เดือนแรก ปี 2565**. กรุงเทพฯ: กลุ่มเศรษฐกิจการประมงกองนโยบายและแผนพัฒนาการประมง กรมประมง.

- มลฤดี สนิธิ. (2559). รูปแบบการจัดการฟาร์มและการควบคุมอินทรีย์สารในบ่อกุ้งของเกษตรกรเพื่อป้องกันโรคตายด่วนในกุ้งทะเล. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- เสาวลักษณ์ พรหมศร และสุธรรม ขนาบศักดิ์. (2567). การศึกษาการผลิตกุ้งขาวแวนาไม ของเกษตรกรรายย่อยในตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. **อินทนิล ทักษิณสาร**, 19(2), 127-156.
- ทิพวรรณ ฤทธิชัย และชุตตาพร สอนภักดี. (2565). การตัดสินใจลงทุนเลี้ยงกุ้งแบบผสมระหว่าง กุ้งขาวแวนาไมกับกุ้งก้ามกรามในบ่อดินของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. **วารสารเทคโนโลยีภาคใต้**, 15(1), 95-109.
- เสริมศักดิ์ สัตตบงกช. (2557). การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการน้ำหลังการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่น้ำจืด ตามแนวพระราชดำริ. **สุทธิปริทัศน์**, 28(86), 35-71.
- เรืองโร โตกฤษณะ. (2559). การเสริมสร้างสมรรถนะเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งโดยการจัดการ **สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้ง**. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย
- วรางคณา สุยะนันท์, กุลภา กุลติลก และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความ ตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่ติดฉลากสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร. **วารสาร เศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ**, 8(2), 180-200.

ผู้เขียน

วรพงศ์ แสงผัด*

คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

เลขที่ 1458 ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120

E-mail: worophonong.sangpud@stamford.edu

เพ็ญศรี จิรินัง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

เลขที่ 96 หมู่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

วรเดช จันทรศร

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เลขที่ 148 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น บางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

วิวัฒน์ หมั่นการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

เลขที่ 119 ม.9 ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100